

From: "Moraal, H.J. - BD/RSJ" <5.1.2.e@rsj.nl>
Date: Wednesday, December 17, 2025, 1:36 PM
To: "Parlement (griffie eerste kamer)" <5.1.2.e@eerstekamer.nl>
"Parlement (Cie JenV Eerste Kamer)" <postbus@eerstekamer.nl>
"Parlement (Vaste Kamercie JenV-Tweede Kamer)" <cie.vj@tweedekamer.nl>
"Parlement (Vaste Kamercie VWS-Tweede Kamer)" <cie.vws@tweedekamer.nl>
CC: 5.1.2.e@tweedekamer.nl" <5.1.2.e@tweedekamer.nl>
5.1.2.e" <5.1.2.e@tweedekamer.nl>
5.1.2.e" <5.1.2.e@rsj.nl>
5.1.2.e" <5.1.2.e@rsj.nl>
5.1.2.e" <5.1.2.e@rsj.nl>
Subject: RSJ: kindvriendelijke juridische procedures beginnen bij het op orde brengen van de randvoorwaarden

Attachments:

RSJ-advies grondslagen van kindvriendelijke juridische procedures in het civiele familie-en-jeugdrecht.pdf

Geachte heer, mevrouw,

Hoewel al geruime tijd aandacht wordt besteed aan het kindvriendelijker inrichten van juridische procedures en al veel is ondernomen, constateert de Afdeling advisering van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (hierna: de RSJ) dat in de praktijk nog structurele verbeteringen mogelijk zijn.

De RSJ heeft daarom enkele weken geleden op eigen initiatief een advies uitgebracht, waarin de grondslagen van kindvriendelijke juridische procedures in het civiele familie- en jeugdrecht worden beschreven. Dit advies is gericht aan de demissionair staatssecretaris van Justitie en Veiligheid. In de bijlage vinden jullie het advies terug.

Het advies is vanaf vandaag openbaar en terug te vinden op de RSJ website, samen met een [nieuwsbericht](#).

Met vriendelijke groet,

Han J. Moraal

Algemeen voorzitter

Korte Voorhout 8 | 2511 EK Den Haag

Postbus 30137 | 2500 GC Den Haag

Raad voor
Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming

www.rsj.nl

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt

met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Council for the Administration of Criminal Justice and Protection of Juveniles

Raad voor
Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming

Aan de demissionair staatssecretaris van Justitie en Veiligheid
De heer mr. A.C.L. Rutte
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Datum	27 november 2025	Uw kenmerk	-
E-mail	advies@rsj.nl	Ons kenmerk	6580803
Onderwerp	Advies Grondslagen van kindvriendelijke juridische procedures in het civiele familie- en jeugdrecht		

Geachte heer Rutte,

Voor u ligt een op eigen initiatief geschreven advies van de Afdeling advisering van de Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (hierna: de RSJ) met daarin de grondslagen van kindvriendelijke juridische procedures in het civiele familie- en jeugdrecht. Hoewel al geruime tijd aandacht wordt besteed aan het kindvriendelijker inrichten van juridische procedures en hieromtrent al veel is ondernomen, constateert de RSJ dat in de praktijk nog onvoldoende structurele verbeteringen zijn doorgevoerd. Dat komt volgens de RSJ vooral doordat juridische procedures alleen kindvriendelijker kunnen worden ingericht als alle in deze procedures betrokken organisaties werken vanuit intrinsieke en niet vanuit instrumentele overwegingen.¹ Het voorliggende advies is geschreven in vervolg op en in lijn met eerdere RSJ-adviezen op het terrein van jeugd.²

De RSJ focust zich in dit advies op de kindvriendelijke juridische procedures die kinderen raken in het civiele familie- en jeugdrecht, waaronder echtscheidings-, omgangs- en jeugdbeschermingszaken. Een juridische procedure start in het civiele recht formeel pas als de zaak aan de rechter wordt voorgelegd en deze eindigt bij het onherroepelijk

¹ Zie paragraaf 2 voor een verdere uitwerking. Zie ook: D. Archard, 'Hearing the Child's Voice: A Philosophical Account', *Journal of the British Academy* 2020/8, afl. 4, p. 7-15.

² RSJ, *Advies Complexe scheiding en jeugdbescherming*, Den Haag: RSJ 2023; RSJ, *Vrijheidsbeperkende maatregelen in de open residentiële jeugdhulp? Context en een advies over de toekomst*, Den Haag: RSJ 2023; RSJ, *Kind-onveiligheid in complexe (ex-)partnerrelaties*, Den Haag: RSJ 2024; RSJ, *Zorgpunten en aanbevelingen over jeugdhulp en jeugdbescherming*, Den Haag: RSJ 2024; RSJ, *Het belang van het kind in meeroudergezinnen, Advies over waarborgen voor de belangen van kinderen in een regeling voor meerouderschap en -gezag en meerpersoonsgezag*, Den Haag: RSJ 2024.

worden van de uitspraak. De RSJ verstaat daaronder in dit advies ook de andere fasen waarmee kinderen te maken krijgen, namelijk de fase die hieraan voorafgaat en de fase die erop volgt. Hoewel voor verschillende civiele procedures aanvullende grondslagen kunnen gelden, formuleert de RSJ in dit advies de grondslagen van kindvriendelijke procedures in het familie- en jeugdrecht. Verder wijst de RSJ op het belang van kindvriendelijke juridische procedures in andere rechtsgebieden, zoals het (jeugd)strafrecht en het vreemdelingenrecht. Deze rechtsgebieden vallen buiten de scope van dit advies. Hoewel de rechtspositie van jeugdigen in andere rechtsgebieden verschilt van die van kinderen in een civiele procedure, gelden de grondslagen van kindvriendelijke procedures die in dit advies aan de orde worden gesteld, ook voor de procedures in die rechtsgebieden.

De opbouw van dit advies is als volgt. In paragraaf 1 worden de uit het internationaal kinderrechtenkader voortvloeiende grondslagen van kindvriendelijke juridische procedures uitgewerkt. In paragraaf 2 wordt vervolgens een vertaalslag gemaakt van het internationale kinderrechtenkader naar de Nederlandse familie- en jeugdrechtspraktijk. De RSJ benadrukt dat bij de praktische uitwerking van deze grondslagen kinderen zelf actief moeten worden betrokken. In paragraaf 3 volgt een conclusie.

1. Kindvriendelijke juridische procedures vanuit internationaal kinderrechtenkader

In deze paragraaf wordt het concept 'kindvriendelijke juridische procedure' uitgewerkt vanuit het internationaal kinderrechtenkader. Achtereenvolgens wordt ingegaan op artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), het Lundy-model,³ en de *Guidelines on Child-friendly Justice* van de Raad van Europa.

Artikel 12 IVRK: het vertelrecht en het recht om gehoord te worden

Een belangrijk fundament van kindvriendelijke juridische procedures en de participatie van kinderen daarin zijn het vertelrecht en het recht om te worden gehoord.⁴

Het vertelrecht is het recht van het kind om zijn mening vrijelijk te uiten; het hoorrecht is de plicht van betrokken partijen om het kind in de gelegenheid te stellen zijn mening te laten horen.⁵ Om tot een effectieve implementatie van het hoorrecht te komen heeft het VN-Kinderrechtencomité het volgende stappenplan opgesteld.⁶

³ L. Lundy, 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child', *British Educational Research Journal* 2007/33, afl. 6, p. 927-942.

⁴ Artikel 12 IVRK.

⁵ Zie artikel 12 lid 1 IVRK voor het vertelrecht en artikel 12 lid 2 IVRK voor het hoorrecht.

⁶ VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009, par. 40-47. Het VN-Kinderrechtencomité werkt momenteel aan General Comment No. 27, waarin praktische, juridische, sociale en culturele belemmeringen in kaart worden gebracht die het recht van kinderen om gehoord te worden in de weg staan. Dit General Comment zal richtlijnen bevatten over hoe kinderen in staat kunnen worden gesteld hun rechten te kennen en om het rechtssysteem kindvriendelijker te maken ('Draft general comment No. 27 on children's right to access to justice and to an effective remedy', www.ohchr.org).

- Ten eerste moet het kind een passende voorbereiding krijgen op de procedure waarin hij⁷ gehoord wordt. Het kind moet geïnformeerd worden over de invloed van zijn mening op de beslissing die genomen wordt en de mogelijkheid om direct of via een vertegenwoordiger te spreken, evenals de consequenties hiervan. Ook moet het kind goed voorbereid worden op het proces, inclusief de vormgeving van het gesprek en de aanwezigheid van anderen.
- Ten tweede moet de omgeving waarin het hoorrecht uitgeoefend wordt zodanig zijn ingericht dat het kind gestimuleerd en aangemoedigd wordt om zijn mening te uiten. Het kind moet het gevoel krijgen dat er echt naar hem geluisterd wordt. Het horen moet plaatsvinden in de vorm van een gesprek en met een persoon met wie het kind al vaker contact heeft gehad.
- Ten derde moet de mening van het kind serieus worden meegenomen bij het besluitvormingsproces, als blijkt dat het kind in staat is een weloverwogen mening te vormen. Bovendien moet er een duidelijke werkwijze zijn voor een adequate beoordeling van de ontwikkeling van het kind.
- Ten vierde moet de beslissingsbevoegde het kind informeren over de uitkomst van het besluit en over hoe zijn mening is meegenomen. Die terugkoppeling zorgt ervoor dat het luisteren naar het kind serieus wordt genomen en biedt het kind de mogelijkheid om zijn mening te herzien, een ander voorstel te doen of een klacht in te dienen. Tot slot moet er wetgeving zijn die kinderen toegang geeft tot bezwaarprocedures en rechtsmiddelen wanneer hun recht om gehoord te worden wordt geschonden. Kinderen moeten weten bij wie ze terecht kunnen om een klacht in te dienen. De klachtenprocedures moeten betrouwbaar en veilig zijn, zonder risico op straf of geweld.

Voorgaand stappenplan betreft kinderen actief bij beslissingen die hun leven beïnvloeden. Het waarborgt daarmee het bredere uitgangspunt van artikel 12 IVRK, dat kinderen autonome personen en rechtssubjecten zijn die in toenemende mate inspraak moeten hebben in de beslissingen die worden genomen in hun leven.⁸

Voorbeeld van invulling hoorrecht: het Lundy-model

Naast het stappenplan van het Kinderrechtencomité, biedt ook het Lundy-model een gestructureerde aanpak voor het begrijpen en implementeren van kinderopparticipatie in verschillende contexten, waaronder het familie- en jeugdrecht. Volgens dit model moeten vier elementen aanwezig zijn om waardevolle participatie te kunnen verwezenlijken.⁹ Ten eerste moeten mogelijkheden gecreëerd worden voor kinderen om hun mening te delen zonder angst voor repercussies (ruimte). Ten tweede moeten kinderen worden voorzien van de benodigde informatie en ondersteuning om zich op effectieve wijze te kunnen uiten (stem). Ten derde moet er een ontvankelijk publiek aanwezig zijn dat luistert naar de mening van de kinderen (publiek). Tot slot moeten de meningen een merkbare invloed hebben op besluitvormingsprocessen (invloed). Dit omvat het geven

⁷ Waar 'hij', 'zijn' of 'hem' staat kunnen ook 'zij' en 'haar' en 'die' en 'diens' gelezen worden.

⁸ M. Freeman, 'Taking children's rights more seriously', *International Journal of Law and the Family* 1992/1; P. van Asperen, 'Hoorrecht in verhuizingszaken; wat is de invloed van het kindgesprek?', *Relatierecht & Praktijk* 2025, afl. 1, p. 48-52.

⁹ Klik [hier](#) voor een grafische weergave van het Lundy-model.

van een terugkoppeling aan kinderen over hoe hun mening is meegenomen in de besluitvorming.¹⁰

Raad van Europa: definitie kindvriendelijke justitie¹¹

In navolging van het IVRK en de ontwikkelingen rondom de implementatie van het recht van het kind om gehoord te worden heeft de Raad van Europa in 2010 de *Guidelines on Child-friendly Justice* (hierna: de richtlijnen) gepubliceerd.¹² De term 'kindvriendelijke justitie' verwijst in deze richtlijnen naar een rechtssysteem dat erop gericht is de rechten van kinderen optimaal te waarborgen en te realiseren. Daarbij wordt rekening gehouden met de omstandigheden, de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind. Het gaat om een vorm van rechtspraak die toegankelijk moet zijn, snel en zorgvuldig verloopt en oog heeft voor de specifieke behoeften en belangen van het kind. Kindvriendelijke justitie houdt in dat kinderen hun stem kunnen laten horen, de procedures begrijpen en dat hun recht op een eerlijk proces, hun privé- en gezinsleven, hun waardigheid en hun lichamelijke en geestelijke integriteit worden gerespecteerd.¹³

De richtlijnen van de Raad van Europa hebben als doel om kindvriendelijke justitie te waarborgen in alle juridische en bestuurlijke procedures waarin een kind betrokken kan zijn en zijn gebaseerd op de kernprincipes van het IVRK. De richtlijnen schrijven voor dat het belang van het kind een primaire overweging moet zijn in alle zaken die het kind betreffen. Daarnaast moeten kinderen snel en adequaat geïnformeerd worden over hun rechten en het verloop van een procedure. De informatie moet verstrekt worden op een manier die afgestemd is op de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind en in een taal die zij begrijpen. Ook moeten professionals die voor en met kinderen werken, training krijgen over de rechten en behoeften van kinderen van verschillende leeftijdsgroepen. Professionals die rechtstreeks contact hebben met kinderen moeten opgeleid worden in het communiceren met kinderen van alle leeftijden en met kinderen die zich in bijzonder kwetsbare omstandigheden bevinden, zoals een scheidings- of jeugdbeschermingszaak.¹⁴

De RSJ wijst tot slot op twee op 28 mei 2025 aangenomen aanbevelingen van de Raad van Europa, die gaan over de bescherming van de rechten en het belang van het kind in juridische scheidings- en jeugdbeschermingsprocedures.¹⁵

¹⁰ L. Lundy, 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child', *British Educational Research Journal* 2007/33, afl. 6, p. 927-942; D. Kennan, B. Brady & C. Forkan, 'Space, Voice, Audience and Influence: The Lundy Model of Participation (2007) in Child Welfare Practice', *Practice. Social work in Action* 2018/31, afl. 3, p. 206-216.

¹¹ In de nationale en internationale rechtspraak worden diverse termen gehanteerd, zoals kindvriendelijke justitie, kindvriendelijke procedures en kindvriendelijke rechtspraak. In dit advies hanteert de RSJ de term kindvriendelijke juridische procedures.

¹² Council of Europe, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2010.

¹³ Council of Europe, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2010, p. 7-11.

¹⁴ Council of Europe, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2010, p. 15-18.

¹⁵ Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2025)4 on the rights and best interests of the child in parental separation proceedings*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2025; Council of

2. Vertaling naar de Nederlandse praktijk van het familie- en jeugdrecht

Op basis van het internationaal kinderrechtenkader en wetenschappelijke literatuur moet, om een kindvriendelijke juridische procedure in Nederland te waarborgen, aan de volgende grondslagen worden voldaan: het adequaat informeren van kinderen, de toegang tot steunfiguren, de aanpassing van de fysieke setting, het meewegen van de stem van het kind in de beslissing, de terugkoppeling van de beslissing aan het kind, en de specialisatie van professionals. Deze grondslagen worden in deze paragraaf uitgewerkt.

Daaraan voorafgaand wordt opgemerkt dat in dit advies wordt uitgegaan van een 'zo kindvriendelijk mogelijk' ingericht juridische procedure, nu deze procedures per definitie impact hebben op een kind en daardoor niet volledig kindvriendelijk kunnen zijn.

Informatie

Een eerste belangrijk element van een kindvriendelijke juridische procedure is dat het kind op een leeftijdsadequate manier wordt geïnformeerd over het hoorrecht en de juridische procedure waarbij het kind betrokken is. Het krijgen van informatie is voor kinderen een cruciale voorwaarden om gebruik te kunnen maken van het hoorrecht. Het kind moet voldoende en kindvriendelijke informatie ontvangen, op een manier die aansluit bij zijn leeftijd, ontwikkelingsniveau en belevingswereld, zodat hij zijn mening daarop kan baseren.¹⁶ Moeilijk taalgebruik en juridische termen kunnen intimiderend zijn voor een kind en afstand creëren, omdat deze niet begrepen worden en daarmee zorgen voor minder motivatie bij het kind om zijn stem te laten horen.¹⁷

Als de rechter wordt verzocht een beslissing te nemen die van invloed is op het leven van een kind is het gebruikelijk dat het kind een schriftelijke uitnodiging voor een kindgesprek ontvangt. In de brief wordt toegelicht welke mogelijkheden het kind heeft om zijn mening te uiten. De mogelijkheden bestaan uit een gesprek met de rechter, het schrijven van een brief of e-mail, of niet reageren. Het is van belang dat deze brief in begrijpelijke taal geschreven is en dat het doel van het horen voor het kind duidelijk is. Het verkrijgen van adequate informatie over participatie leidt tot minder stress en angst bij het kind gedurende de gehele procedure.¹⁸ Dit moet uitleg omvatten over wat er van het kind wordt verwacht: wat wordt er met het kind besproken (doel van het gesprek), hoe wordt dat gevraagd en in welke setting. Daarnaast moet inhoudelijke informatie over de zaak,

Europe, *Recommendation CM/Rec(2025)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of the rights and best interests of the child in care proceedings*, Strasbourg: Council of Europe Publishing 2025.

¹⁶ VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009, par. 16, 25, 34, 82, 134(a).

¹⁷ D.J.H. Smeets & S.E. Rap, 'Child Participation in Family Law Proceedings: Pedagogical Insights on Why and How to Involve Children', in: W. Schrama e.a., *International handbook on child participation in family law*, Cambridge: Intersentia 2021, p. 59-61.

¹⁸ D.J.H. Smeets, M.R. Bruning, R. de Boer & K.G.A. Bolscher, 'Praktijkonderzoek naar ervaringen met de civiele procespositie van minderjarigen', in: M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Meijers-reeks nr. 335, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, p. 161-234; T. Liefwaard & S.E. Rap, 'Hoezo kindvriendelijk? Over child-friendly justice ter bevordering van effectieve participatie van kinderen in juridische procedures en besluitvorming', *FJR* 2018/41, afl. 6, p. 183.

mogelijke beslissingen en de gevolgen van die beslissingen, het liefst persoonlijk, gegeven worden.¹⁹

Steunfiguren

Een ander belangrijk element van een kindvriendelijk juridische procedure is de aanwezigheid van of toegang tot steunfiguren. Uit onderzoek blijkt dat kinderen baat kunnen hebben bij het meenemen van een steunfiguur naar een gesprek met de rechter. Constante steun wordt door hen sterk gewaardeerd.²⁰ Kinderen ervaren vaak veel spanning voorafgaand aan en tijdens het gesprek met de rechter en de ondersteuning van de steunfiguur kan deze spanning deels wegnemen en het kind meer zelfvertrouwen geven om te spreken.²¹ Het kan daarbij gaan om verschillende vormen van ondersteuning. Emotionele ondersteuning bijvoorbeeld, maar ook de uitleg bij de brief van de rechtbank over wat er gaat gebeuren tijdens de juridische procedure.²²

In de praktijk lijkt het echter te ontbreken aan een uniforme definitie van het concept 'steunfiguur'. In het kader van het programma Scheiden zonder Schade is bijvoorbeeld de volgende definitie opgesteld: 'Een steunfiguur is een door het kind gekozen volwassene bij wie het kind zich veilig voelt, bij wie het open kan spreken en die het perspectief van het kind bij de ouders of een rechter kan inbrengen'.²³ Een ander voorbeeld is de definitie van de Rechtspraak: 'Steunfiguren zijn professionals waarmee het kind een vertrouwensband heeft opgebouwd of iemand uit het sociale netwerk van het kind'. Zo'n professional is bijvoorbeeld een bijzondere curator of een jeugdbeschermer.²⁴ In onderzoek is geconstateerd dat de bijzondere curator weinig in beeld is en dat kinderen vaak niet weten dat zij zelf om een bijzondere curator kunnen verzoeken.²⁵ Daarnaast ontbreekt een duidelijk wettelijk kader dat de rol, de bevoegdheden en de

¹⁹ VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009, par. 25.

²⁰ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), *Child-friendly justice: Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States*, Luxemburg: Publicatiebureau van de Europese Unie 2017.

²¹ D. Kennan, B. Brady & C. Forkan, 'Space, Voice, Audience and Influence: The Lundy Model of Participation (2007) in Child Welfare Practice', *Practice. Social work in Action* 2018/31, afl. 3, p. 206-216.

²² I. Bastiaanssen e.a., *Mentoren en maatjes voor jongeren: Sterke kanten en uitdagingen bij informele steun*, Utrecht: NJI 2021; J. Peelen e.a., *Steunfiguren in de jeugdzorg: Een onderzoek onder Gelderse jongeren, ouders en jeugdprofessionals naar de samenwerking met steunfiguren*, Nijmegen: Lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp, HAN University of Applied Sciences 2023, p. 17-19.

²³ E. Elderman e.a., *Handreiking Steunfiguur Kind – Scheiden zonder Schade*, Den Haag: Programma Scheiden zonder Schade oktober 2021.

²⁴ 'Bijzondere curator', www.rechtspraak.nl; I. Bastiaanssen e.a., *Mentoren en maatjes voor jongeren: Sterke kanten en uitdagingen bij informele steun*, Utrecht: NJI 2021; J. Peelen e.a., *Steunfiguren in de jeugdzorg: Een onderzoek onder Gelderse jongeren, ouders en jeugdprofessionals naar de samenwerking met steunfiguren*, Nijmegen: Lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp, HAN University of Applied Sciences 2023, p. 17-19.

²⁵ Kinderombudsman, *De bijzondere curator, een lot uit de loterij? Adviesrapport over waarborging van de stem en de belangen van kinderen in de praktijk*, Den Haag: Kinderombudsman 2012, p. 49-53; M.R. Bruning & K.G.A. Bolscher, 'Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen' in: M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, p. 24-61; D.J.H. Smeets e.a., 'Praktijkonderzoek naar ervaringen met de civiele procespositie van minderjarigen' in: M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, p. 214-234.

rechten van met name de steunfiguur uit het sociale netwerk van het kind regelt als deze bijvoorbeeld mee wil naar het kindgesprek met de rechter. Dit geldt ook voor de rol van professionals, zoals een bijzondere curator of een jeugdbeschermer.²⁶ Diverse vragen uit de praktijk zijn (nog) onbeantwoord. Mag de steunfiguur bijvoorbeeld mee naar het kindgesprek? Wie beslist dat en waar moet deze persoon zich vervolgens aan houden? De onduidelijkheid over het antwoord op dergelijke vragen kan ertoe leiden dat rechters hierover verschillende beslissingen nemen. Bovendien worden kinderen in de brief van de rechtbank niet geïnformeerd over de mogelijkheid tot het meenemen van een steunfiguur.²⁷ De RSJ acht het van belang dat kinderen actief worden betrokken bij de beantwoording van deze vragen uit de praktijk.

Setting

Een volgend belangrijk element is het creëren van een veilige omgeving waarin kinderen gehoord kunnen worden.²⁸ De omgeving mag niet intimiderend zijn en moet passen bij de leeftijd van het kind. De sfeer van de ruimte waarin het kindgesprek plaatsvindt, moet het kind uitnodigen om zich open te stellen. Er moet rekening gehouden worden met de kleding van de rechter, de plaats waar het kind zit en het aantal mensen dat aanwezig is. Bij voorkeur draagt de rechter geen toga tijdens een kindgesprek, aangezien dit een formele en intimiderende indruk op het kind kan maken. Ook moet het kind op gelijke hoogte met de rechter kunnen zitten, zodat hij zich niet ondergeschikt voelt. Het aantal aanwezigen tijdens het gesprek moet beperkt blijven, omdat een grotere groep volwassenen wederom intimiderend kan werken voor het kind. Wanneer kinderen zich comfortabel en veilig voelen, zijn zij beter in staat hun gevoelens en meningen te uiten.²⁹

Stem van het kind

Een ander essentieel element van kindvriendelijke procedures is het meewegen van de mening van het kind in de beslissing. Onderzoek laat zien dat de meeste kinderen graag hun mening willen geven, wanneer een belangrijke beslissing wordt genomen in hun leven, ook al vinden zij dat moeilijk en spannend.³⁰ Op basis van artikel 12 IVRK moet aan de mening van het kind een passend gewicht worden toegekend, afhankelijk van diens leeftijd en rijpheid. Over het algemeen krijgt de stem van het kind meer gewicht

²⁶ I. Bastiaanssen e.a., *Mentoren en maatjes voor jongeren: Sterke kanten en uitdagingen bij informele steun*, Utrecht: NJI 2021; J. Peelen e.a., *Steunfiguren in de jeugdzorg: Een onderzoek onder Gelderse jongeren, ouders en jeugdprofessionals naar de samenwerking met steunfiguren*, Nijmegen: Lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp, HAN University of Applied Sciences 2023, p. 17-19.

²⁷ C. Declerck & M. Vonk, 'Ondersteuning van kinderen tijdens gezags- en omgangsprocedures in België en Nederland', *FJR* 2025/66, p. 8.

²⁸ VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009, par. 23.

²⁹ D.J.H. Smeets & S.E. Rap, 'Child Participation in Family Law Proceedings: Pedagogical Insights on Why and How to Involve Children', in: W. Schrama e.a., *International handbook on child participation in family law*, Cambridge: Intersentia 2021, p. 51-57.

³⁰ R. Birnbaum & N. Bala, 'Views of the child reports: The Ontario pilot project', *International Journal of Law, Policy and the Family* 2017/31, afl. 3, p. 344-362; D.J.H. Smeets, M.R. Bruning, R. de Boer & K.G.A. Bolscher, 'Praktijkonderzoek naar ervaringen met de civiele procespositie van minderjarigen', in: M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Meijers-reeks nr. 335, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, p. 161-234.

naarmate het zich verder ontwikkelt richting volwassenheid.³¹ In de praktijk blijkt dat rechters steeds vaker de mening van het kind benoemen in de uitspraak.³² De RSJ is van mening dat het kind voldoende moet worden voorgelicht over wat er met zijn mening gebeurt, zodat realistische verwachtingen bestaan. Zo is het bijvoorbeeld van belang dat kinderen niet het gevoel krijgen dat hun mening doorslaggevend is in de beslissing die de rechter moet nemen.³³ Dit speelt onder andere bij scheidingen een rol, omdat kinderen het gevoel kunnen hebben dat ze moeten kiezen tussen hun ouders.³⁴ Daarnaast blijkt uit onderzoek dat wanneer kinderen er geluisterd wordt naar kinderen en zij serieus worden genomen, kindermishandeling en verwaarlozing beter kunnen worden herkend en voorkomen.³⁵ Tot slot leidt participatie tot een grotere kans dat kinderen de beslissing van de rechter begrijpen en accepteren, zelfs als deze niet in lijn is met hun eigen wensen.³⁶ Het is om die reden ook van belang dat de mening van het kind wordt betrokken bij het besluitvormingsproces en het kind zich gehoord voelt.

Momenteel wordt er wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd naar de participatie van kinderen in scheidingsprocedures, onder de naam *Luister!*.³⁷ Voorlopige resultaten laten zien dat er meer tijd beschikbaar moet zijn voor het voeren van kindgesprekken. Het doel van het gesprek moet het luisteren naar het kind zijn en niet het toewerken naar een bepaald resultaat, zoals het verkrijgen van informatie van het kind. Het horen van kinderen is daarmee geen doel maar een middel. Dit onderzoek kan waardevolle nieuwe inzichten opleveren op het gebied van kinderparticipatie in de context van scheiding en wordt naar verwachting eind 2026 gepubliceerd.

Terugkoppeling aan het kind

Een volgend belangrijk element is de terugkoppeling van de beslissing aan het kind. Het kind heeft het recht om te weten wat er met zijn mening is gedaan en welk gewicht hieraan is toegekend.³⁸ De terugkoppeling moet garanderen dat de mening van het kind serieus wordt meegenomen en dat het kind niet alleen gehoord is bij wijze van formaliteit.³⁹ Uit onderzoek van Villa Pinedo blijkt dat veel kinderen die een kindgesprek hebben gevoerd met een rechter, aangeven dat zij geen terugkoppeling hebben

³¹ T. Liefwaard & S.E. Rap, 'Hoezo kindvriendelijk? Over child-friendly justice ter bevordering van effectieve participatie van kinderen in juridische procedures en besluitvorming', *FJR* 2018/41, afl. 6, p. 180-186.

³² P. van Asperen, 'Hoorrecht in verhuizingszaken; wat is de invloed van het kindgesprek?', *Relatierecht & Praktijk* 2025, afl. 1, p. 48-52.

³³ J. Cashmore, 'Children's participation in family law decision-making: Theoretical approaches to understanding children's views', *Children and Youth Services Review* 2011/33, afl. 4, p. 515-520.

³⁴ D.J.H. Smeets & S.E. Rap, 'Child Participation in Family Law Proceedings: Pedagogical Insights on Why and How to Involve Children', in: W. Schrama e.a., *International handbook on child participation in family law*, Cambridge: Intersentia 2021, p. 51-57.

³⁵ D. Youssef, 'Een stem in de bescherming: kinderteel participatie bij onderzoeken naar kindermishandeling door Veilig Thuis', *FJR* 2025/59

³⁶ D.J.H. Smeets & S.E. Rap, 'Child Participation in Family Law Proceedings: Pedagogical Insights on Why and How to Involve Children', in: W. Schrama e.a., *International handbook on child participation in family law*, Cambridge: Intersentia 2021, p. 51-57.

³⁷ 'Praten kinderen en jongeren mee over de beslissingen en afspraken die worden gemaakt als ouders scheiden? Dat wordt onderzocht in het project 'Luister!', www.uu.nl.

³⁸ P. van Asperen, 'Hoorrecht in verhuizingszaken; wat is de invloed van het kindgesprek?', *Relatierecht & Praktijk* 2025, afl. 1, p. 48-52.

³⁹ VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009, par. 45.

gekregen. De kinderen die wel een terugkoppeling hebben gekregen, vonden die lastig te begrijpen.⁴⁰ Het is daarom van belang dat de terugkoppeling in kindvriendelijke taal wordt gegeven en op een manier die aansluit bij de belevingswereld van het kind. Een in de uitspraak opgenomen kindvriendelijke uitleg kan hieraan bijdragen, zodat kinderen de beslissingen die hun leven beïnvloeden beter kunnen begrijpen en later opnieuw kunnen nalezen.⁴¹

Specialisatie professionals

Het laatste element om een kindvriendelijke juridische procedure te waarborgen, is dat professionals die zijn betrokken bij juridische procedures in het familie- en jeugdrecht moeten beschikken over specialistische kennis, vaardigheden en voldoende tijd. Het gebrek aan kennis over communicatievaardigheden en omgang met kinderen en vaardigheden hierin en gebrek aan tijd van professionals, vormen grote barrières voor kinderparticipatie.⁴² Zelfs bij aanwezige kennis en vaardigheden is er vaak geen of weinig tijd om een vertrouwensband met een kind op te bouwen, waardoor kinderen zich niet voldoende veilig voelen om openlijk over hun gevoelens te praten. Alle professionals die in civiele familie- of jeugdrechtprocedures voor en met kinderen werken, moeten goed worden opgeleid waar het gaat om de rechten en behoeften van kinderen van verschillende leeftijden. Professionals die in direct contact staan met kinderen, moeten getraind zijn in het communiceren met kinderen. Als professionals beschikken over de benodigde communicatievaardigheden, verbetert de interactie met kinderen, wat leidt tot een beter begrip van hun wensen en behoeften.⁴³ Naast deze communicatievaardigheden zijn daarin het gedrag en mate van empathie van professionals doorslaggevend. Het vertrouwen van kinderen wordt vergroot als professionals consistent en voorspelbaar gedrag vertonen.⁴⁴

Overkoepelende visie van de RSJ

De RSJ meent dat een intrinsiek gemotiveerde attitude van de betrokken organisaties gedurende het gehele proces, gericht op het waarborgen van de rechten van het kind, een noodzakelijke voorwaarde is voor de implementatie van de hierboven beschreven grondslagen. Dit betekent dat het verschaffen van informatie aan het kind, het horen van zijn mening en de terugkoppeling van de beslissingen die hem aangaan, een erkenning zijn van het gegeven dat een kind als menselijk wezen het recht heeft om over zijn ervaringen te vertellen en om gehoord te worden, en dat zijn verhaal wordt betrokken in de beslissingen die hem aangaan en hij over de uitkomst daarvan wordt geïnformeerd.

⁴⁰ Stichting Villa Pinedo, *Zie mij en hoor(r)écht*, Utrecht: Stichting Villa Pinedo 2024.

⁴¹ S.D. Poot, 'In de kinderschoenen. Onderzoek naar kindvriendelijke uitspraken in de Nederlandse civiele rechtspraak', FJR 2020/45; G.G. van Bijleveld, C.W.M. Dedding & J.G.F. Bunders-Aelen, 'Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review', *Child and Family Social Work* 2015/20, afl. 2, p. 129-138.

⁴² D.J.H. Smeets & S.E. Rap, 'Child Participation in Family Law Proceedings: Pedagogical Insights on Why and How to Involve Children', in: W. Schrama e.a., *International handbook on child participation in family law*, Cambridge: Intersentia 2021, p. 51-57.

⁴³ E.A.A. van Kalveen, 'Kindvriendelijke rechtspraak: wat valt er te verwachten voor jeugdstrafrecht?', *Boom Strafblad* 2020/1, afl. 1, p. 27-32.

⁴⁴ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), *Child-friendly justice: Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States*, Luxemburg: Publicatiebureau van de Europese Unie 2017.

3. Conclusie

De RSJ concludeert dat het implementeren van kindvriendelijke procedures in het civiele familie- en jeugdrecht een intrinsiek gemotiveerde attitude vereist van organisaties die met of voor de betrokken kinderen werken, die is gebaseerd op (internationale) kinderrechten. Daarmee is het horen van kinderen geen doel op zich, maar een middel waarmee de rechten van het kind gerespecteerd worden in de uitoefening van het familie- en jeugdrecht. Professionals moeten wel in de gelegenheid worden gesteld om vanuit deze attitude te kunnen werken en dat kan alleen als randvoorwaarden zoals voldoende kennis en vaardigheden en de beschikbaarheid van voldoende tijd op orde zijn. Tot slot moet worden gestreefd naar een uniformere werkwijze als het gaat om het voorzien van kinderen van informatie, de toegang tot steunfiguren, de setting en de terugkoppeling van de beslissing. Het is van groot belang dat de Rijksoverheid spoedig de regie neemt in het creëren van deze randvoorwaarden en het uniformeren van beleid en praktijk.

De RSJ is graag bereid een en ander verder toe te lichten.

Met vriendelijke groet,
namens de Afdeling advisering van de RSJ,

5.1.2.e

Han Moraal
Algemeen voorzitter

